

14.7.2020

EOAK/6227/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

Lastensuojeluyksikön toiminta

1 KANTELU

Kantelija arvosteli silloisen sijaishuoltopaikkansa menettelyä sijaishuoltonsa järjestämisessä. Kantelija kertoi laitoksen tekemistä lukuisista rajoitustoimenpiteistä, joukkorangaistuksista, liikkumisen rajoituksista, puhelimen käytöstä ja sen rajaamisesta sekä kohtelustaan sijaishuolto-paikassa. Kantelija kertoi, että laitoksen epäasiallinen menettely on kohdistunut muihinkin sijoitettuihin lapsiin.

2 SELVITYS

Siun sote – X:n sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä antoi kirjoituksen johdosta lausunnon, johon on liitetty sijaishuoltopaikan ja sosiaalityöntekijän selvitykset.

Siun sote toimitti pyynnöstäni sijaishuollon järjestämiseen ja rajoitustoimenpiteisiin liittyviä päätöksiä sekä kantelijaa koskevia kunnassa ja laitoksessa laadittuja asiakirjamerkintöjä.

3 RATKAISU

3.1 Asiakirjoista ilmeneviä tietoja

Sijaishuoltopaikan yksikönjohtaja on selvityksessään kiistänyt kantelijan esittämän arvostelun kaikilta osin. Selvityksessä on todettu, että mikäli sijoitettuja nuoria on jouduttu rajoittamaan, on asiasta tehty asianmukaiset rajoittamispäätökset. Selvityksessä on kiistetty myös epäasiallinen kohtelu. Selvityksessä on muun muassa todettu, että sijoitettujen nuorten yksityisyydestä on huolehdittu eikä joukkorangaistuksia laitoksessa ole käytössä.

Puhelimen käytön rajoittamisen osalta sijaishuoltopaikka on selvityksessään todennut, että mikäli sijoitetulla lapsella on ollut oma puhelin, hänen, vanhempien ja sosiaalityöntekijän kanssa yhteistyössä on yksilöllisesti puhuttu ja sovittu puhelimen käytöstä. Edelleen selvityksen mukaan ”mikäli joku edellä mainituista osapuolista on ollut eri mieltä, lapselle on tehty lastensuojelulain mukainen rajoitustoimenpide, joko yhteydenpidon rajoittamispäätös tai haltuunottopäätös”. Selvityksen mukaan yhteydenpidon rajoittamispäätös tai puhelimen haltuunottopäätös tehdään aina yksilöllisesti lapsen kokonaistilannetta arvioiden.

Sosiaalityöntekijän selvityksestä ilmenee, että kantelijalle tehtiin liikkumisvapauden rajoittamis päätös ajalle 18.9. - 6.10.2019 sekä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös, jonka voimassaolo lakkasi 6.10.2019. Yhteydenpidon rajoitus koski myös kantelijan puhelimen käyttöä.

Sijaishuoltopaikassa kantelijalle tehtiin puhelimen haltuunottopäätös, jota ei selvityksen mukaan pantu täytäntöön hatkareissun johdosta.

Sosiaalityöntekijän selvityksestä ilmenee, että sijaishuoltopaikassa järjestettiin asiakassuunnitelmaneuvoittelu, jossa kantelija oli myös mukana. Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan hän katsoi, ettei puhelimen käytölle ole estettä. Tämän mukaisesti asiakassuunnitelmaneuvoittelussa sovittiin selvityksen mukaan, että ”14.10.2019 alkaen [kantelija] saa käyttää omaa puhelintaan joka toinen päivä tunnin verran ohjaajan seurassa joko yksikön palaverihuoneessa tai kansliassa. Tämän lisäksi [kantelija] saa muina aikoina olla yhteydessä vanhempiinsa, sis-koonsa ja tyttöystäväänsä ohjaajien puhelimen kautta kuten aikaisemminkin”. Selvityksestä ilmenee, että kotilomilla puhelin sai olla kantelijan käytössä.

Edelleen selvityksestä ilmenee, että kantelija ja sijaishuoltopaikka olivat asiakassuunnitelmaneuvoittelun jälkeen sopineet, että kantelijalla on hänen oma puhelimensa käytössä sijaishuoltopaikassa päivittäin klo 14 – 20. Selvityksestä ilmenee, että kantelija oli ollut tyytyväinen tähän ratkaisuun, minkä hän oli ilmoittanut myös sosiaalityöntekijälleen.

3.2 Asian arviointi

Saamassani selvityksessä on pääosin kiistetty arvostelu sijaishuoltopaikan lainvastaisesta ja epäasiallisesta menettelystä. Minulla ei laillisuusvalvojana ole kirjallisessa kantelumenettelyssä mahdollisuus saada asiaan muuta ratkaisevasti merkityksellistä selvitystä. Totean käytettävissäni olleen aineiston perusteella seuraavaa.

Kantelija on kantelussaan arvostellut erityisesti puhelimen käytön rajoittamista sijaishuoltopaikassa. Kantelijan silloisen sijaishuoltopaikan selvityksestä ilmenee, että puhelimen käyttöä rajoitetaan laitoksessa tavanomaiseen kasvatukseen ja hoidollisiin tavoitteisiin perustuen. Saamastani selvityksestä ilmenee, että kantelijan sijaishuoltopaikassa on sijoitettuna lapsia, joilla on vahva päihderiippuvuus, osalla hallitsematonta aggressiivista käyttäytymistä ja joillakin vakavaa rikollisuutta. Saamassani selvityksessä on todettu, että puhelimella voidaan hankkia päihdyttäviä aineita ja huumausaineita helposti laitokseen.

Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan laitoksen näkemyksenä on se, että puhelimen käyttö haittaa päihdekuntoutumisprosessia ja riskinä ovat puhelimen kanssa vetäytyminen omaan maailmaan ja sen kautta tulevat houkutukset. Laitoksen mukaan puhelimilla on tilattu huumeita yksikköön ja itselle karkukyytejä.

Sosiaalityöntekijän selvityksestä ilmenee, että asiakassuunnitelmaneuvoittelussa sovittiin laitoksen, kantelijan, hänen vanhempiensa ja sosiaalityöntekijän kesken, että kantelija sai käyttää rajoitetusti puhelinta laitoksen valvonnassa joka toinen päivä muutaman tunnin päivässä. Puhelimen käyttöä koskeva yhteinen sopimus koski myös paikkaa, josta puhelut voitiin soittaa.

Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan puhelimen käytöstä sovittiin siis yhdessä. Sosiaalityöntekijä on selvityksessään todennut, että ”tässä yhteydessä rajoituspäätöstä ei ole tehty, vaan puhelimen osittainen käyttö on nähty päihdeettömyyttä tukevana kasvatuksellisenä toimenpiteenä”.

Edelleen selvityksen mukaan kantelija ja laitos sopivat 25.10.2019 kantelijan oman puhelimen käytöstä päivittäin kello 14 ja 20 välisenä aikana.

Totean, että lastensuojelulain mukaan yhteydenpidosta sovitaan asiakassuunnitelmassa tai muutoin. Saamani selvityksen mukaan puhelimen käytöstä ja näin ollen myös yhteydenpidosta on sovittu lokakuussa 2019 käydyssä asiakassuunnitelman neuvottelussa. Sopimus puhelimen käytön osalta on lähes saman sisältöinen kuin aikaisemmin kantelijalla voimassa ollut yhteydenpidon rajoituspäätös. Puheluja oli rajattu ajallisesti päivittäin voimakkaasti ja puhelut tämän sopimuksen mukaan tapahtuivat valvottuina (puheluja oli mahdollista kuunnella).

Kantelijan kirjoituksesta ja toisaalta saamastani selvityksestä minulle syntyy vahva vaikutelma siitä, että kantelijalla ei ole asiallisesti ollut muuta mahdollisuutta kuin sopia selvityksessä kuvulla tavalla asiasta saadakseen puhelimen edes joksikin aikaa käyttöönsä.

Saamastani selvityksestä ilmenee toisaalta myös se, minkälaista hoitoa ja huolenpitoa kantelijan sijaishuoltopaikassa järjestetään. Tällaisissa olosuhteissa saattaa olla välttämätöntä ottaa sijoitetun lapsen puhelin haltuun tai rajoittaa sen käyttöä yhteydenpidon rajoittamispäätöksellä, mikäli se on välttämätöntä lapsen oman tai muiden sijoitettujen lasten sijaishuollon järjestämiseksi.

Yhteydenpidon rajoittamista ja haltuunottoa koskevissa säännöksissä on erikseen määritelty ne perusteet, joiden mukaan yhteydenpidon rajoittamiseen tai puhelimen haltuunottoon voidaan ryhtyä. Totean tässä yhteydessä yleisesti, että tietooni on tullut laitoksista, sosiaalityöntekijöiltä sekä myös sijoitetuilta lapsilta, että yksi päihdehoidon antamisen edellytys on se, etteivät lapset pääse tilaamaan itselleen huumausaineita laitokseen tai tilaamaan esimerkiksi karkumatkoja laitoksesta.

Rajoitustoimenpiteitä ei voida koskaan käyttää ja perustella kasvatuksellisin perustein. Lähtökohtaisesti päätös rajoitustoimenpiteistä on tehtävä silloin, kun laissa säädetyt edellytykset siihen toteutuvat. Korostan tässä yhteydessä, että asianosaisten oikeusturva edellyttää sitä, että mikäli esimerkiksi yhteydenpidosta on erimielisyyksiä asianosaisten kanssa, asiasta tehdään valituskelpoinen päätös siten kuin lastensuojelulaissa edellytetään. Päätös on tehtävä aina ainakin silloin, jos asianosainen päätöstä vaatii.

Sosiaalihuollon asiakkaalle, erityisesti lapselle, on aina selvitettävä siten kuin sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:ssä ja lastensuojelulain 32 a §:ssä nimenomaisesti säädetään, hänen oikeutensa asiassa sekä viranomaisen ja sen toimeksiannosta toimivan velvollisuudet asiassa. Lastensuojelulaki korostaa sitä, että lapselle on aina selvitettävä hänen ymmärtämällään tavalla mahdollisuudet oikeussuojakeinojen käyttämiseen.

Saamani selvityksen perusteella en ole siis täysin vakuuttunut siitä, että kantelijan suostumus puhelimen käytön rajaamiseen olisi ollut todellinen. Kantelijalla ei nähdäkseni ole ollut asiassa muuta vaihtoehtoa kuin suostua tähän sopimukseen. Totean tämän takia yleisesti, että lapsen oikeusturvaa paremmin toteuttava menettely saattaisi olla se, että tällaisessa ristiriitatilanteessa tehtäisiin rajoitusta koskeva päätös. Mikäli asiasta on kuitenkin aidosti sovittu asianosaisten kesken, ei päätöstä luonnollisesti tarvitse tehdä.

Totean vielä yleisesti seuraavaa.

Lastensuojelulain mukaan lasta sijoittaneella kunnalla ja lapsen sosiaalityöntekijällä on velvollisuus seurata sijaishuoltopaikan menettelyjä ja käytäntöjä ja puuttua niihin tarvittaessa siten, ettei kasvatuksellisilla käytännöillä tai laitoksen muilla käytännöillä rajoiteta lapsen oikeuksien toteutumista. Sosiaalityöntekijän velvollisuutena on puuttua välittömästi havaitsemiinsa epäkohtiin siinä laajuudessa, kuin se asian selvittämisen ja sijoitetun lapsen sijaishuollon järjestämisen kannalta kulloinkin on tarpeen.

Saamastani selvityksestä ilmenee, että kantelija on voinut olla yhteydessä sosiaalityöntekijäänsä ja sosiaalityöntekijä on suhtautunut vakavasti kantelijan esiintuomiin seikkoihin ja pyrkinyt niitä välittömästi selvittämään. Mielestäni sosiaalityöntekijän toiminta on ollut lastensuojelulain mukaista ja sillä on pyritty luomaan hyvää ja toimivaa yhteistyötä kantelijan ja sosiaalityöntekijän välillä.

Pidän tärkeänä sitä, että sijaishuollossa olevia lapsia kuullaan ja kuunnellaan ja ristiriitatilanteissa pyritään selvittämään yhdessä lapsen ja sijaishuoltopaikan kanssa mahdollisia ongelmia. Tällaisella menettelyllä voidaan osin myös välttää rajoitustoimenpiteiden käyttöä.

Saamastani selvityksestä ilmenee, että kantelijan sijaishuolto on päättynyt sijaishuoltopaikassa. Koska asiassa on esitetty eriäviä näkemyksiä, enkä - kuten olen edellä todennut - pysty asiaa enää kirjallisessa kantelumenettelyssä enemmälti selvittämään, ei kirjoitus anna aiheutta puoleltani muuhun, kuin että kiinnitän Siun soten huomiota edellä päätöksentekovelvollisuudesta toteamani.

Edellä todetussa tarkoituksessa lähetän tästä päätöksestäni jäljennöksen Siun sotelle.